

Néhány avar kori női pipereeszköz Veszprém megyéből II.

Tükör, csontlemezes skatulya, fésű

Tükör

Veszprém megye avar kori régészeti anyagában csupán egy tükör lelet ismert, a Veszprém-Jutas temető 116. női sírjából.¹ (1. ábra 1.) Az ezüsthöz hasonló tükörfémből készült², sugaras díszítésű tükör 8,9 cm átmérőjű. A Csmi-Brigetio típusba tartozik, bár ezekkel ellentétben a függesztő fül a tükör peremén helyezkedik el és nem a hátoldalon, közepén. A 116. sír tükör melléklet, mint általában a hasonló leletek, felnőtt nők, esetleg kislányok sírjából kerültek elő. Nagy valószínűséggel a tükör peremén levő függesztő fül segítségével lehetett a nyakába akasztva, vagy a temetés során helyezték az alkarcsontok, „könyök” közelébe.

A hasonló leletek a Kárpát-medence területén igen ritkák, Tóbiás Bendegúz és Balogh Csilla³ gyűjtése alapján egyelőre 27 lelőhelyet tarthatunk számon. A kutatás szerint a sugaras díszítésű típus a 2-3. században tűnt fel a Volga vidékén, a 4-5. századra általánosan elterjedté váltak az Észak-Kaukázustól a Kárpát-medencéig. A típus előfordul a szarmata Barbaricumban, de többségük a Dunántúl keleti feléből, illetve a Dunától északra került elő.⁴ A tükrök a germán temetkezésekből is ismertek, az avar kori sírokba minden bizonnyal germán eredetű termékként (5. századi „archaika”) kerülhetett a sírba⁵, bár felmerült, hogy esetleg kereskedelmi árucikként jutott el az avarokhoz.⁶ A jutasi 116. sírt, többek közt a sírban talált 603-610 között vert Phokas follis alapján, valamint a leletek alapján a 7. század elejére datálható. Ugyanakkor a sír anyagának legutóbb megjelent részletes elemzése arra engedett következtetni, hogy különösen az itt előkerült, kis ládába helyezett, hosszú ideig gyűjtögetett tárgyak az elhunyt erős nyugati (germán) és mediterrán kötődését, ízlését reprezentálták⁷, így esetünkben a tükör használatát inkább germán „átvételnek” tekinthetjük.

Csontlemezes skatulyák

Veszprém megyében eddig két lelőhelyről, három sírból kerültek elő olyan díszes csont lapok, amelyek kisebb dobozok, skatulyák díszítésére szolgálhattak. Ezek jelen ismereteink szerint szintén a pipere felszerelések közé sorolhatók.

---

¹ Ltsz.: 55.359.440.

² A tükörfémmel kapcsolatban lásd ISTVÁNOVITS-KULCSÁR 1993, 33. lábjegyzet. Ugyanez BALOGH 2013, 364. lábjegyzet; BALOGH 2016, 1624. lábjegyzet

³ BALOGH 2013, 273-279.; U. ó. 2016, 245-248.

⁴ ISTVÁNOVITS-KULCSÁR 1993, 14-15.; BARATI 2019, 75.

⁵ GARAM 2018, 297., 301. Abb. 174.

⁶ BALOGH 2013, 278.; U. ó. 2016, 247.

⁷ BARATI 2019, 77.

A Várpalota-Unió homokbánya temető kora avar kori sírjaiból, a 20.⁸ (1. ábra 2.) és a 24.⁹ (1. ábra 3.) temetkezésekben találtak ilyen csontlemezeket. Mindkét esetben a bal combcsont felső végénél voltak, mellettük bronz láncok is előkerültek. A 20. sír két lapjának hossza 6,2 cm, szélesség 2,9 cm. Felületén geometrikus indadíszítés van, a két lap díszítése alapján összeillik. Mindkettő enyhén ívelő. A 24. sír lemezeinek hossza 7,4 cm, szélesség 2,7 és 2,4 cm. Felületükön, különösen az egyikén, zöld patinanyomok látszanak. Pont-kör és indamotívum díszíti mindkettőt, de a két lap díszítése némiképpen eltér egymástól.

Nagy valószínűséggel szintén skatulya díszei lehetnek a Várpalota-Gimnázium temető 134. (lovas?)¹⁰ sírjából előkerült három lemez.¹¹ (2. ábra 1-3.) Közülük kettő téglalap alakú, egyik töredékes, mindkettő felületén fonatminta díszítés látszik. Az ép darab hossza 7,2 cm, szélessége 2,5 cm, míg a sérült lap 5,8 cm hosszú, szélessége 2 cm. Ugyancsak ide sorolható egy erősen töredékes, téglalap alakú csontlemez, amelynek felületét ismétlődő ovális mezőt körülvevő dudoros-gyöngysorral keretezett minta díszíti. Felületén zöld patinanyomok látszanak. Hossza 6,9 cm, szélesség 2,1 cm.

A párosan előforduló csontlemezek funkcióját elsőként Bóna István határozta meg a Várpalota-Unió homokbánya avar sírjainak feldolgozása során. A párhuzamok alapján megállapította, hogy a lemezek téglalap alakú skatulyákat díszíthettek, bronz láncra erősítve az övre voltak függesztve. Úgy vélte, hogy ezekben testápoló, pipere szereket – kenőcsöt, porszerű anyagok – tarthattak.¹²

A LDM régészeti gyűjteményében fellelhető, többé-kevésbé ép Várpalota-Unió homokbánya 24. sírjának lemezei segítségével kísérletet tettünk a csontlemezekkel díszített skatulyák rekonstrukciójára.¹³ A Péterréve (Bačko Petrovo Selo-Čik) 77. sírban levő¹⁴, de különösen a Kerepes-Kavicsbánya temető D. sírjában¹⁵ fennmaradt lapok alapján, amelyek a skatulyák keskeny oldalait díszítették, megállapítható volt, hogy egy gyufásdoboznál valamivel hosszabb, 1-1,5 cm körüli mélységű skatulyára erősítették fel.¹⁶ Feltételeztük, hogy

⁸ Ltsz.: 61.17.11.

⁹ Ltsz.: 61.17.24.

¹⁰ A temető publikációjából kiderül, hogy ez, valamint további 16 sír anyagát a gimnázium építése során már megbolygatták, az előkerült leleteket utólag, a találók visszaemlékezésére hagyatkozva válogatták szét. ERDÉLYI-NÉMETH 1969, 177.

¹¹ Ltsz.: 62.22.4-6.

¹² BÓNA 2000, 148-150.

¹³ Nehezen fogadhatjuk el azt a véleményt (lásd BALOGH 2014, 136.), amely szerint a csontlapocskák egymáshoz való illesztésével stabil, valóban használható skatulyákat lehetett volna készíteni, többek közt azért is, mert eddig a skatulyák rövid oldalainak „lapjai” nem kerültek elő. Ezek bronz láncsal történő felerősítése meg további nehézséget jelent.

¹⁴ KOVAČEVIĆ 1972, 68., kis dobozka vagy kis táska díszeként határozta meg a csontlemezeket, valamint БУГАРСКИ 2009, Tab. XIII. 77. 11-13. Hasonló csontlemez díszek voltak a temető 1., 2., 17. sírjában is. (БУГАРСКИ 2009, 29-30, 17. 2., Tab. I. 1. 3.; 30, Tab. I. 2. 1-2. 30.; 36, Tab. IV. 17, 6.; 56-57. Az 1. sírből előkerült bronz lánc minden bizonnyal a skatulya felfüggesztésére szolgált.

¹⁵ TÖRÖK 1973, 116. 6. ábra 8., 126., tütartónak vélte.

¹⁶ Néhány csontlemez, eltérő méreteik alapján, valamivel hosszabb skatulyák is készülhettek, de dobozok díszítéséhez is ismertek keskeny csontléc díszek. Lásd BALOGH 2014, 136.; 137-138.

a viszonylag kisméretű dobozkat a római kori¹⁷, valamint későbbi skatulyákhoz hasonlóan¹⁸ csúszó-, toló fedéllel zárták le, ugyanis más, rögzítésre szolgáló fém pánt, szeg nem került elő a környezetükben. A tolófedélre utal, hogy a skatulyát díszítő két csontlemez szélessége is eltér: a szélesebb, 2,7 cm-es a skatulya alját, míg a keskenyebb, hasonló díszítésű, 2,4 cm-es lemez a skatulya felső, csúszó fedelét díszíthette, éppen annyival keskenyebb, hogy a fedél a dobozka falába vájt mélyedésében könnyen mozgatható legyen, ugyanakkor jól zárjon. (2. ábra 4., 5.) Felfüggesztésük a környezetükben előkerült 8-as alakú bronzláncok segítségével történhetett.¹⁹ A csontlemezek zöldes patinanyomai is erre utalnak. Nagy valószínűséggel a láncot a skatulya egyik rövidebb oldalához rögzítették (függőlegesen rögzített, talán a 20. sír esetében 3. ábra 1.), de arra is találunk példát, bár ez időben és térben is elég távoli²⁰, hogy a skatulya a két rövidebb végén volt felfüggesztve, azaz vízszintesen viselték és további láncokkal rögzítették közvetlenül az övre vagy az egyéb eszközöket is rögzítő karikához (24. sír esetében elképzelhető. 3. ábra 2.).²¹ Jelen ismereteink szerint talán nem véletlen, hogy a skatulyák rövidebb oldalait nem díszítették csontlemezekkel. Ezeknek a felfüggesztésben lehetett szerepük.

A díszes skatulyák és dobozok kérdésével legutóbb Balogh Csilla foglalkozott, aki összegyűjtötte az avar szállásterületről ismert leleteket.²² Az általa összegyűjtötteket kiegészíthetjük a Kiskundorozsma-Subasa lelőhelyen feltárt temető 35. és 43. sírjából előkerült csontlemez párokkal. Szalontai Csaba részletes elemzése szerint, a lemezeken megfigyelhető apró lyukacsok alapján, ezeket (és talán más lapokat is), akár kis szegekkel is felerősíthették, de ahogy az a Veszprém megyei darabok esetében is bizonyos, az irdalt hátlapok inkább a ragasztásos felerősítést igazolják. Érdekes megfigyelése, hogy a geometrikus minták hátterét vörös festékekkel színezték ki.²³ Az elemzések alapján csontlemezekkel díszített skatulyák zömében női, kisebb számban férfi sírokból kerültek elő.²⁴ Általában a könyök vagy a medencecsontok környékén voltak. A Várpalota-Unió

---

¹⁷ Például: BÓZSA 2016, 265-280.;

¹⁸ Például: ИЕРУСАЛИМСКАЯ 2012, 54-56.

¹⁹ Bronz láncokkal kapcsolatban lásd GARAM 2002, 153-176.

²⁰ YHAPOKOBA 2009, 73-74.

²¹ Bronz láncok mellett vasláncokat is használtak, vagy ezek hiányában elképzelhető, hogy textil vagy inkább bőr szalagokkal rögzítették a dobozkat az övre, amennyiben ez lehetett az általános viseleti mód. Elképzelhető, hogy több esetben csupán az elhunyt mellé helyezték a kozmetikai szereket (esetenként más értékeket is ebben tárolhattak, lásd a fent említett Jutasi 116. sír dobozát, ennek kapcsán FETTICH 1964, 90-96.) tartalmazó dobozkat. A kárpát-medencei klimatikus viszonyok miatt a nyomaikat már nem tudjuk dokumentálni.

²² BALOGH 2013, 280-282.; 2014, 132-157.; 2016, 248-250.

²³ SZALONTAI 2018, 158-160.

²⁴ BÓNA 2000, 150.; BALOGH 2014, 135.

temetőből származó lemezek, mindkét sír esetében, a gyakoribb oldalon, a bal combcsont felső végénél kerültek elő női temetkezések mellékleteiként.²⁵

A sírok egyéb keltező értékű leletei alapján ezeket a 7. század második negyedére, középső harmadára keltezhetjük. Divatjuk elsősorban erre a korai időszakra korlátozódott, leginkább a Duna-Tisza közti avar lelőhelyeken bukkannak fel. Összességében ritkáknek mondhatók, és bár a római kori vagy keleti területek számos lelőhelyén gyakoriak a kozmetikai célokat (is) szolgáló fa, fém dobozkák, fonott kosarak stb., gyakran díszítettek, festettek, textillel vagy bőrrel bevontak, lakkozottak, de csontlemezzel díszített fa skatulyák egyelőre nem ismertek.²⁶ Nagy valószínűséggel ezek a Kárpát-medencében készültek, helyi megrendelők számára.

A skatulyákban „kozmetikai szereket”, de más értékeket is tarthattak. Szerencsés klimatikus körülményeknek köszönhetően ismert, hogy például a dzsetiaszari kultúra temetkezéseiből fehér kréta darabok, okker maradványai, valamint a szempilla és a szemöldök festésére szolgáló szén rögök kerültek elő, valamint kagylóhéjak²⁷, amelyek a festékek, színek kikeverésére, elkészítésére szolgáltak. A várpalotai 20. sírban közepén ívelő szárú csipesszel együtt került elő a díszes skatulya, valószínűleg egy pipere készlet részeként volt felerősítve a préselt veretekkel díszített övre, amelyre amulett kapszula, tarsoly és vaskés is fel volt függesztve. A 24. sír asszonyának övére a skatulyán kívül amulett-kapszula, vaskés és talán tűtartó voltak felerősítve. Mindkét esetben egyértelműnek tűnik, hogy a skatulyák, ahogy azt Bóna István is feltételezte²⁸, elsősorban a pipere felszerelés részei lehetettek, a „szakralitást” az amulett kapszula képviselte, a 20. sírban a gyöngyök közé fűzött kis ólom kereszttel, a 24. sírban a hasonló módon viselet átfűrt medvefoggal együtt.

Fésű²⁹

Veszprém megye területéről avar női sírból származó csont fésű egyelőre nem ismert. Mindezek ellenére úgy véltük, hogy e tanulmány témájának megfelelően érdemes röviden megemlíteni a Balatonudvari-Fövenyes temető 309. sírjából, fiatal felnőtt férfi temetkezéséből előkerült, csontból faragott varkocsfésűt, már csak azért is, mert a kárpát-

²⁵ A Várpalota-gimnáziumi 134. sír csontlemezeit sajnos az adatok hiányában nem tudjuk vizsgálni.

²⁶ A teljesség kedvéért meg kell említenünk a Várpalota- Gimnázium temető gazdag mellékletű 192. sírjának préselt díszítésű, rosszezüst fém pántjait, amelyeket másodlagosan használtak fel. Elképzelhető, hogy ezek egy más típusú dobozkát díszítettek. Mellette bronz láncok is előkerültek, talán ezekkel volt az övre erősítve. Ugyanitt a későbbiekben bemutatásra kerülő szűrőkanál, piperekés is volt. A pántok nagy valószínűséggel nem a szokásos amulett kapszulát díszítették, ugyanis a sírban ezüst pántokkal összefogott csepp alakú magot (?) tartalmazó amulett is előkerült, amely bronz láncsal volt az övre erősítve. Ugyanitt bronzból készült tarsolyzár is napvilágot látott, a tarsoly tartalmával együtt. Feltételezzük, hogy ebben az esetben is olyan dobozkáról lehetett szó, amely a toalett felszereléshez tartozott. (Hasonló doboz díszekről lásd ЛЕВИНА 1996, 204.; Lemezek leírása ERDÉLYI-NÉMETH 1969, 184. ; X. t. 5.)

²⁷ ЛЕВИНА 1996, 118., 227.

²⁸ BÓNA 2000, 150.

²⁹ A 309. sír leleteinek, ezen belül a varkocsfésű részletesebb feldolgozását lásd S. PERÉMI 2018, 296-304.

medencei avar emlékanyagban is ritkaságszámba menő lelet. (4. ábra 1-2.) Ez a példány egyelőre a hatodik. A párhuzamok alapján megállapítható, hogy ezek kizárólag férfiak sírjából kerültek elő, általában a jobb oldalon. Az avarok megjelenése előtt ez a fésűtípus nem volt ismert a Kárpát-medencében, az avarokkal együtt jelent meg, az ázsiai eredetű tárgyak közé tartozik.³⁰ Csekély adataink alapján úgy tűnik, hogy a korai példányok csúcsos, háromszög alakúak voltak, a valamivel későbbiek félkörös záródásúak, kissé nagyobb méretűek. Az átfűrt végű fésűket az övre erősítették, míg a tömör fogójúakat tarsolyban őrizték, mint a balatonudvari darabot is, amit sírban való előkerülése is jól szemléltet. (4. ábra 3.) Valószínűleg, ahogy a vele együtt előkerült állatfejes díszű szíjbújtatós töredékes bizánci bronz csat és szintén sérült, kisebb méretű (máltai)kereszt alakú csat³¹ már nagy valószínűséggel nem volt használatban, mindazok ellenére, hogy maga a fésű igen jó állapotban maradt meg, a fésűfogak szinte sértetlenek voltak. Minden esetre ez a lelet is azt bizonyítja, hogy akár varkocs³², akár szakáll³³ fésülésére használták, az avar férfiak számára is fontos volt a „jó” megjelenés.³⁴

IRODALOM

- BALOGH 2013 = Balogh Csilla: A Duna–Tisza köze avar kori betelepülésének problémái. Doktori disszertáció. Kézirat, Budapest, 2013.
- BALOGH 2014 = Balogh Csilla: Csontlemezes skatulyák és dobozok a Kárpát-medence avar kori anyagában. Dolgozatok az Erdélyi Múzeum érem- és régiségtárából - 2014 - Új sorozat IX. (XIX.) kötet 132-157.
- BALOGH 2016 = Balogh Csilla: Régészeti adatok a Duna–Tisza közti avarok történetéhez. (The history of the Avars in the Danube–Tisza interfluvium as reflected in the archaeological record) Szerk.: Major B. – Türk A. *Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia*. Vol. 6. Budapest 2016
- BARATI 2019 = Barati Piroška: A jutasi avar kori temető 116. számú sírja. (Grave 116 of the avar period cemetery at Jutas) *Laczkó Dezső Múzeum Közleményei* 29. Szerk.: S. Perémi Á. Veszprém, 2019. 71-86.
- BÁRDOS-GARAM 2009 = Bárdos, Edith-Garam, Éva: Das awarenzeitliche Gräberfeld in Zamárdi-Rétiföldek. Teil I. *Monumenta Avarorum Archaeologica* Vol. 9. Budapest, 2009.
- BÓNA 2000 = Bóna, István: Ein frühawarisches Gräberfeld in der Unio-Sandgrube von Várpalota. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2000, 123-160.
- BÓZSA 2016 = Bózsai Anikó: A szépségápolás tárgyi emlékei Pannonia Magyarországra eső részén. Doktori disszertáció. Budapest, 2016.

---

³⁰ CSALLÁNY 1960, 71.

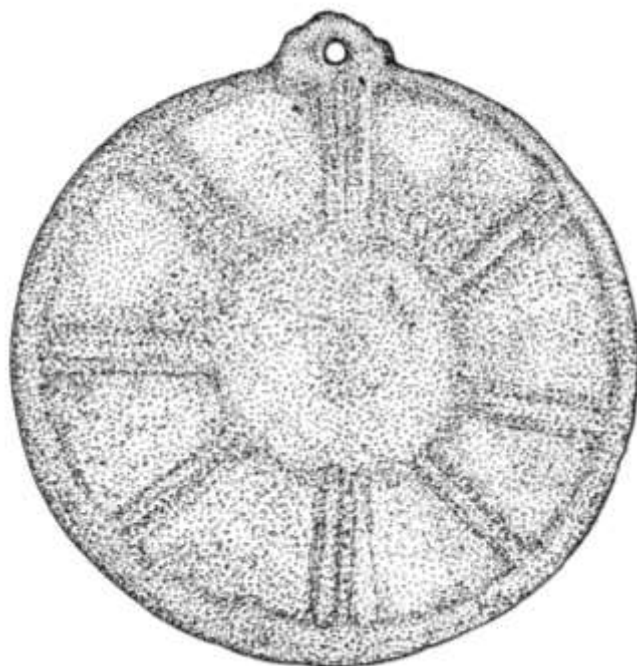
³¹ Ennek egyetlen párhuzama ismert a Zamárdi-Réti földek temető 748. sírjából. (Lásd BÁRDOS-GARAM 2009, 104–105, Taf. 93/12, Taf. 193. GARAM 2018, 304.)

³² CSALLÁNY 1943, 3–8.

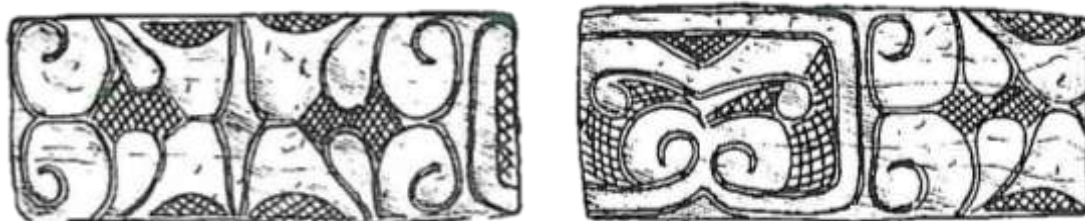
³³ ERDÉLYI 1982, 201.

³⁴ Az avar kori egyéb férfi pipere leletekkel jelen kis tanulmányban terjedelmi okokból sincs lehetőségünk külön foglalkozni, de ahol az releváns, ott természetesen utalunk rá.

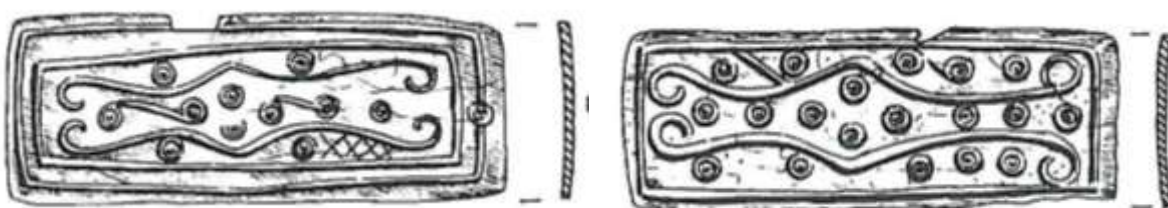
- CSALLÁNY 1943 = Csallány Dezső: Az avarok varkocs-fésűje (Der Zopfamm der Awaren). A Szegedi Városi Múzeum kiadványai II/4. 3–8.
- CSALLÁNY 1960 = Csallány Dezső: Szabolcs-Szatmár megye avar leletei (Avarische Funde des Komitats Szabolcs-Szatmár). Jónás András Múzeum Évkönyve 1. 31–87.
- ERDÉLYI 1982 = Erdélyi István: Az avarság és Kelet a régészeti források tükrében. Budapest, 1982.
- ERDÉLYI-NÉMETH 1969 = Erdélyi István – Németh Péter: A várpalota-gimnáziumi avar temető. A Bakonyi Múzeum avarkori leletanyagának ismertetése I (Awaren-Friedhof Várpalota-Gymnasium. Besprechung der im Besitz des Bakony-Museums zu Veszprém befindlichen Fundstücke aus der Awarenzeit I – Le cimetière avar de Várpalota Lycée (Trouvailles datant de l'époque Avare au Musée de Bakony Ire partie – Аварское кладбище на территории варпалотской гимназии (Сообщение об археологических находках аварского периода, хранящихся в Баконьском музее, 1.). A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 8 (1969) 167–198.
- FETTICH 1964 = Fettich Nándor: A jutasi avarkori temető revíziója (Revision des Gräberfeldes von Jutas) A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 2. (1964) 79–118
- GARAM 2002 = Garam, Éva: Ketten und Schlüssel in frühawarenzeitlichen Frauengräbern. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2002, 153-176.
- GARAM 2018 = Garam, Éva: Das awarenzeitliche Gräberfeld in Zamárdi–Rétiföldek. Teil III. *Monumenta Avarorum Archaeologica* 12. Budapest, 2018.
- ISTVÁNOVITS-KULCSÁR 1993 = Istvánovits Eszter – Kulcsár Valéria: Tükrök a császárkori és a kora népvándorlás kori barbár népeknél a Kárpát-medencében. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 30–31/2 (1993) 9–54.
- KOVAČEVIĆ 1972 = J. Kovačević.: Le tombes 73 et 77 de la nécropole de „Čik”. *Balcanoslavica* 1 (1972) 65–72.
- S. PERÉMI 2018 = S. Perémi Ágota: Varkocsfésű és szalu a Balatonudvari-Fövenyes temetőből. In: *Két világ határán. Természet- és társadalomtudományi tanulmányok a 70 éves Költő László tiszteletére.* Szerk.: Varga M. – Szentpéteri J. Kaposvár, 2018. 293–310
- SZALONTAI 2018 = Szalontai Csaba: Újabb avar temető Kiskundorozsma határából. *Megjegyzések a hurkos végű csavart bronzdrótok rekonstrukciójához. „Sötét idők túlélői” 2014-ben Debrecenben megrendezett konferencia.* *Tempora Obscura* 4. Szerk.: Hága T. K. – Kolozsi B. Debrecen, 2018. 141-173.
- TÖRÖK 1973 = Török Gyula: VII. századi sírok Kerepesről (Gräber aus dem 7. Jahrhundert in Kerepes). *Folia Archaeologica* 8 (1973) 113–134.
- БУГАРСКИ 2009 = Иван Бугарски: Некрополе из года антике и раној средњеј века на локалитету Чик (Cemeteries from Antiquity and Early Middle Ages at Čik). Београд – Belgrad 2009.
- ИЕРУСАЛИМСКАЯ 2012 = А. А. Иерусалимская: Мощевая Балка: необычный археологический памятник на Северокавказском шелковом пути. Санкт-Петербург : Изд-во Гос. Эрмитажа, 2012
- ЛЕВИНА 1996 = Л. М. Левина: Этнокультурная история восточного Приаралья. I тысячелетие до н.э. - I тысячелетие н.э. Москва 1996
- УНАРОКОВА 2009 = Мира Унарокова: „Принцип оккама” по-адыгски: полифункциональность серебряного кулона. In: *Достояние поколений № 3 (7) 2009.* Адыгея. 72-75.

1

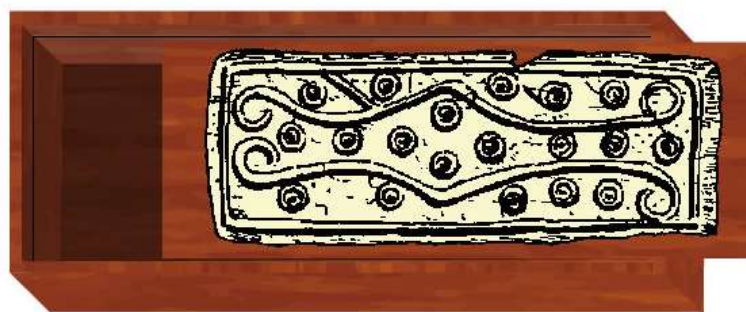
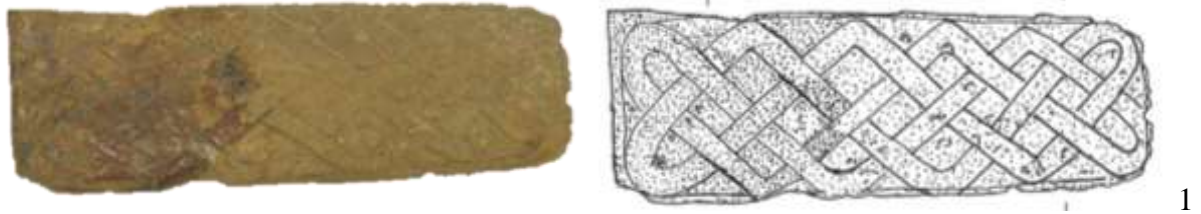

2

3

1. ábra Tükör: 1 - Veszprém-Jutas 116. sír (*Barati 2019 nyomán*);
Csontlemezes skatulya: 2 – Várpalota-Unió homokbánya 20. sír; 3 –
Várpalota-Unió homokbánya 24. sír (*Bóna 2000 nyomán*)

2. ábra Skatulya csontlemezei: 1-3: Várpalota-Gimnázium 134. sír; Pipere skatulya rekonstrukciós rajza: 4 - zárt állapotban, 5 - nyitott állapotban (Tárgyrajzok: Ruha Éva, rekonstrukciós rajzok Trexler Judit)

1

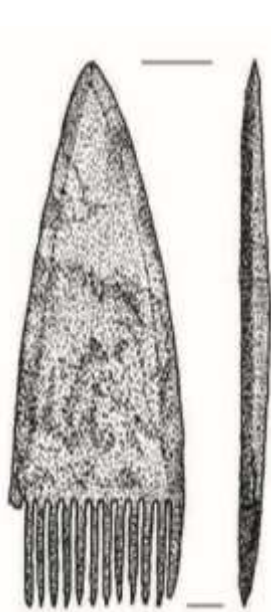

2

3

3. ábra Csontlemezes skatulya felfüggesztése (rekonstrukció) 1. függőleges változat; 2 - ezüst, felfüggesztett pipere készlet, Belorecsenszki kurgán, 14-15. század (Унарокова 2009 nyomán); 3 – vízszintes felfüggesztés (1. és 3. rekonstrukciós rajzok: Trexler Judit)

1

2

3

4. ábra Balatonudvari-Fövényes 309. sír fésű lelete: 1-fésű rajza; 2-fésű fotója; 3-varkocsfésű előkerülésének helye a sírban